

De Zoetermeersche Boerencourant

Eenmalige uitgave ter gelegenheid van de Open Monumentendag, 13 september 2003

Het boerenbedrijf in Zoetermeer tussen ca. 1910 en 1970 aan de hand van historische interviews en foto's.

Samenstelling: Gertjan Moers en Ton Vermeulen
Foto's: collectie HGOS
Interviews: Interviewwerkgroep Sprekend Verleden
Vormgeving: Bouke Tuinstra

Druk: Ridderprint Offsetdrukkerij, Ridderkerk

Oplage: 1500
© 2003 Historisch Genootschap Oud Soetermeer

De Zoetermeersche Boerencourant is een uitgave van het Historisch Genootschap Oud Soetermeer en de gemeente Zoetermeer, afdeling Milieu, Bouwen en Wonen: Monumentenzorg en Gemeentearchief.

www.oudsoetermeer.nl

Cor Westgeest: noodslachter

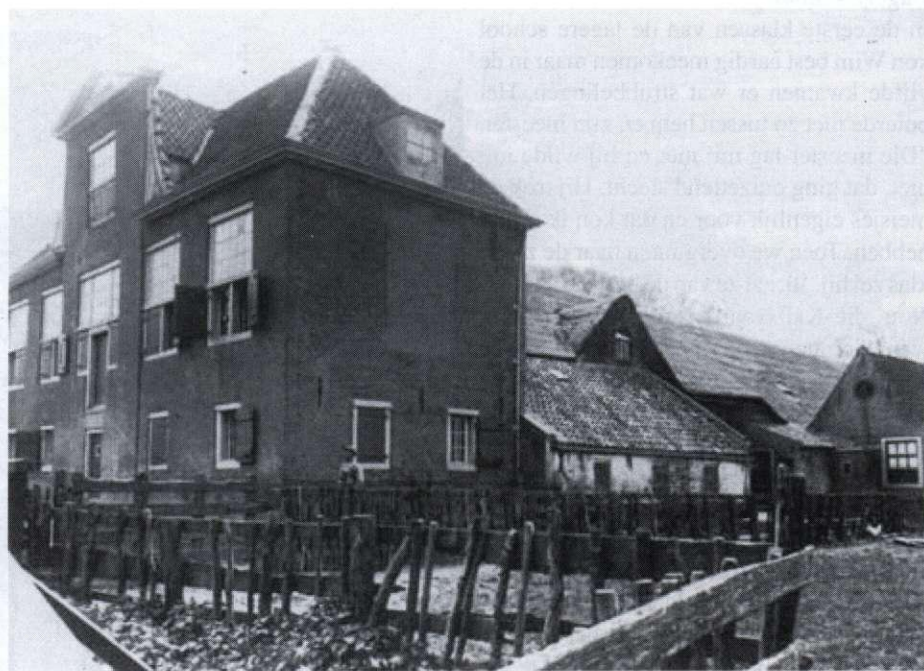
Aan de Voorweg staat op nummer 176 de slachterij van de familie Westgeest. Een van de broers die in het bedrijf hebben gezeten was Cor Westgeest. Hij werd in 1919 geboren in het ouderlijk huis aan de Voorweg. Het beroep dat de heer Westgeest uitoefende, komen we vandaag de dag niet meer tegen. Hij was namelijk noodslachter. En wat dat inhield kan hij beter zelf vertellen:

Hoe het begon..

"Mijn vader is met het slachten begonnen. Dat was achter in de poort bij Toon van Fraassen (Dorpsstraat 121), daar had hij een slachthuisje. Nou ja, wat je dan een slachthuisje noemt. Het was meer een schuur. Later heeft hij dat spul aan de Voorweg gekocht. Mijn broer Jan en ik hebben het bedrijf van mijn vader overgenomen. Toen was het gebroeders Westgeest. Er waren in Zoetermeer twee noodslachters. Dat waren Van den Berg aan de Zegwaartseweg en wij aan de Voorweg. En in Benthuizen had je er ook twee, Nard Bos en Jaap Voorwinden. Die zijn allemaal weg, wij zijn alleen overgebleven. Want dat waren allemaal gemeentelijke slachthuizen.

Noodslachtingen

Er was een verschil tussen een slager en een noodslachter. Een slager had alleen normale slachting en wij hadden beesten in nood. Dan werd je opgebeld: 'Joh, ik heb een dode koe.' Of een dood varken, dat maakte niet uit, en dan ging je zo'n beest ophalen. Wij hadden zo'n hittekar met twee wielen en die zette je achterover, de kont van een koe erin en dan had je een boom ertussen, een touw er overheen en zo ging je dan met een dode koe op weg. Dat ging toen dag en nacht door.

Hoeve Meerzicht is één van de pronkstukken van Zoetermeers historisch erfgoed en werd kort na de droogmaking van de Driemanspolder in 1677 gebouwd. De markante boerderij was drie eeuwen later bijna vervallen. Een ingrijpende restauratie was nodig om het pand weer een monumentaal karakter te geven. Hoewel nu veelal bekend als 'trouwsaal', was Meerzicht tachtig jaar geleden een fors boerenbedrijf.

Er waren boeren bij die in het voorjaar soms zomaar vijf of zes dode koeien achter elkaar hadden. En dan ging je maar weer. Er waren ook zieke beesten bij. Kopziekte had je destijds veel. Dan zat er teveel eiwit in het gras. Zo'n koe werd dan helemaal gek. Ik weet wel van boeren dat ze 's morgens het land in gingen om de koeien op te halen, dan was het nog donker, en dan misten ze twee of drie koeien. Maar ja, het was stikdonker. Later op de dag gingen ze terug en dan lagen er twee of drie koeien in het water. Die waren verdronken. Ook door de kopziekte natuurlijk. Dan gingen ze boven de sloten staan van de benauwdheid. Je hoort

nu nooit meer wat van kopziekte, dat is een hoge zeldzaamheid. Dat was vroeger met de klaver net zo. Die koeien aten dan teveel klaver. Ze gingen daardoor helemaal opzeten van het gas. De boeren liepen dan met zo'n steekpen op zak en als ze zo'n opgezette koe zagen dan staken ze er gauw een gat in zodat het gas kon ontsnappen! Maar er waren koeien bij, die stikten er gewoon in. Dergelijke dingen gebeuren nu niet meer.

Als je beesten had die nog normaal gekeurd konden worden, moesten ze naar de keuringarts. In Zoetermeer was dat dierenarts Moerkercken van der Meulen. Die man had het druk! Want al die slagers slachten toen nog zelf. En Arie van den Berg en die noodslachters uit Benthuizen moest hij ook allemaal nalopen. Als ze gekeurd moesten worden, wilde Moerkercken die beesten dan levend zien. Kalveren bijvoorbeeld, werden vroeger nuchter geslacht. Dan ging je met een bakfiets met vier of vijf van die kalveren van de Voorweg naar de Stationsstraat om ze te laten keuren. Vervolgens gingen we langs commies Dreise en dan werden ze gelood. Dat was accijns, daar moest je voor betalen, afhankelijk van gewicht en kwaliteit. Dan ging er een loodje aan de staart van zo'n beest. En daarna ging je weer terug want dan moesten ze nog geslacht worden. En als ze het niet eens werden over het gewicht, de kwaliteit en de prijs, dan werd die koe in beslag genomen.

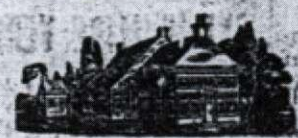
In 1942 is die keuring gestopt. Toen moest alles gescheiden worden, normale slachtingen en noodslachtingen. Later zijn wij in het slachthuis in Den Haag gaan slachten, voor het grossierderijbedrijf.

De familie Koetsier staat op het erf van hun boerderij, Vlamingsstraat 4. Bij zo'n plaatje uit circa 1910 is een ophaalbrug niet weg te denken. Als de schippers over de Voorwegwetering naar Leidschendam wilden moesten er een aantal bruggen omhoog. Tegenwoordig huisvest een kunstgalerie in het monument.

Te Huur

bij inschrijving in een perceel, voor den tijd van 7 jaren, ingaande blissten schoof (1 November 1917) en Kerstmis 1917 en de woning 1 Mei 1918 en eindigende blooten schoof (1 November 1924) en Kerstmis 1924 en de woning 1 Mei 1925:

De boerwanswoning "Onderwatershoeve" met Wel- en Teellanden onder de gemeenten Zegwaard en Bleiswijk, tezamen groot 30 Hectaren, 31 Aren, 93 centiares, in eigendom behoorende aan de Diaconie der Nederduitsch Hervormde Gemeente te Rijswijk (Z.H.)

De inschrijvingsbiljetten moeten uiterlijk den 15 September 1917, des avonds vóór 6 uur, bezorgd worden ten kantore van den notaris J. H. SCHUURMAN, Heerenstraat 8 te Rijswijk (Z.H.) Later ingezonden biljetten worden niet aangenomen. Betaling der huur in 2 termijnen op 1 Augustus en met Kerstmis (25 December) van elk jaar.

Bezichtiging iederen Dinsdag en Vrijdag van 2 tot 4 uur. De huurders moeten zijn van den Protestantischen Godsdienst en zijn verplicht twee solide borgen te stellen. Verhuurders behouden aan zich het recht het verhuurde al of niet te gunnen aan den hoogsten inschrijver. De onkosten op deze verhuuring vallende, als advertentiën, drukloon, biljetten, enz. komen ten laste van den huurder.

Nader inlichtingen zijn te bekomen ten kantore van voornoemden notaris J. H. SCHUURMAN op elken werkdag van 10 tot 3 uur, alwaar de voorwaarden van verhuuring ter lezing liggen.

Wij slachten toentertijd van alles: schapen, varkens, paarden, koeien. In het voorjaar als het lamtijd was kreeg je verschrikkelijk veel schapen. En in de biggentijd net eender met de zeugen, en in het najaar en voorjaar koeien en kalveren. Dan kreeg je de ongelukjes met het paard nog. Vroeger hadden de boeren allemaal zo'n zeven, acht paarden. Nou, daar zijn er heel wat van gesneuveld hoor! Dan moest je het pad op en dan had je wel een hoop werk om zo'n paard te verkopen want ze waren allemaal zo zwaar. Wij hadden een bakfiets en wat je vroeger een brik noemde, dat was een bakkerswagen geweest. Daar zat een bak op zal ik maar zeggen. Die bakker was ermee opgehouden en toen hebben wij die brik overgenomen. Dan deed je de klep open, daar ging het vlees in. Dat moest toen nog met paard en

wagen gebeuren. Maar ja, je ging die grote gezinnen af, die tien of twaalf kinderen hadden, en dan verkocht je soms tien of twintig pond vlees tegelijk want dat vlees was natuurlijk goedkoper. En als je zo'n klant had, nou dan wilde je wel. Dat was met schapenvlees ook. Bij sommige gezinnen kon je een half schaap kwijt. Dat ging dan bijvoorbeeld voor één gulden per kilo. Nou, dan was je blij toe want anders zat je ermee omhoog. Een diepvries waar je het even in kon doen had je toen nog niet. Dat vlees moest binnen zoveel tijd weg wezen. Het kon niet bewaard worden."

Het slachten leverde uiteraard niet alleen vlees op. Wij waren zeer benieuwd wat er met de rest van het beest gebeurde.

"De huiden gingen naar de huidenboer hè. Dat werd verwerkt in leerlooierijen. Wij hadden altijd een huidenboer in Delft. Je moest ze zelf brengen en dat deed mijn vader altijd. Soms mochten wij wel eens mee, als je een huid had die gauw weg moest. We hadden een transportfiets en dan gingen we naar Delft toe. Die huiden kon je niet bewaren, daar moest je ook weer plaats voor hebben, nietwaar! Dus je wilde ze kwijt en dan ging hij gauw met de transportfiets over de Middelweg even naar Delft. Maar ja, dan was het een hele vracht. Soms ook met de kar en de hit. Nou, nou, dan zat je te verrekken van de kou in de winter. Die paarden hadden dan stiften onder de hoefijzers, dat was voor de gladheid. De wegen lagen dan onder de sneeuw en zo. Maar ja, je moest die huiden toch kwijt hè. En ze brachten dan nog wat op. Dat wisselde per periode nog wel eens. De ene keer zus en de andere keer zo. Ik hoorde pas van iemand aan de Voorweg dat die schapehuiden waardeloos waren. Nu worden ze geloof ik weer gebruikt.

Verder had je het slachtafval van de noodslachtingen. Daar had je weer mensen voor, die wilden de kop, de longen, het hart en de lever zal ik maar zeggen. Die mensen zijn er nog, die gewoon slachtafval willen. En je had misschien wel eens iemand die wilde een stel hersens hebben. Maar dat ging meestal zo weg. En de tong werd wel gebruikt. Er waren mensen die graag die tong wilden. Ik weet nu nog wel mensen. Als ik een tong zou hebben, zouden ze zeggen: 'Breng hem maar mee, alstublieft.' Het schijnt erg lekker te zijn als je hem goed bewerkt."

Wim Vis in de bonen

Landbouwer Wim Vis is nog net in de 19e eeuw geboren en oefende zijn beroep uit in boerderij Voorweg 125, Voorzorg geheten. Ook in het maatschappelijk leven heeft hij zijn steentje bijgedragen, voor een deel in het verlengde van zijn beroep. Hij zat onder andere in het bestuur van de Driemanspolder en van de Christelijke Boeren- en Tuindersbond waarvan hij zelfs voorzitter is geweest. Ook op kerkelijke gebied is hij vele jaren actief geweest. De heer Vis heeft in 1992 de leeftijd der sterken bereikt en zijn geheugen laat hem ver in de tijd teruggaan.

Lagere school

In de eerste klassen van de lagere school kon Wim best aardig meekomen maar in de vijfde kwamen er wat strubbelingen. Het boterde niet zo tussen hem en zijn meester. "Die meester lag mij niet en hij wilde mij niet, dat ging ontzettend slecht. Hij trok de meisjes eigenlijk voor en dat kon ik slecht hebben. Toen we overgingen naar de zesde klas zei hij: 'Ik zal ze van de beste af sturen'. Nou, die Kalisvaarten gingen eerst voor, want die zaten altijd aan de top, en een hoop van die meiden gingen en die wisten niet zo veel volgens mij en ik bleef maar zitten. Ik denk, hij laat me nog zitten ook. Maar afijn, op 't end mocht ik toch over. Ik was dan bij de onderste laag. Goed, en toen kwam ik bij meester Riezenbos in de klas en die stuurde eerst eens wat van die meisjes terug, die werden een klas teruggezet. Ja, dat was wel leedvermaak, maar het was ook een beetje gerechtigheid. Het is niet te geloven hoe die meester Riezenbos mij erop haalde! Bij hem ging het goed. Het was zelfs zo dat hij — ik had nog een neef, dat was Koos Bos, die jongen is jong overleden met negentien jaar — bij mijn vader is geweest en zei: 'Die jongens zou ik graag willen hebben om door te leren.' Weet je wel, vroeger ging je 'doorleren'. Ik bedoel maar, hij zag er wel wat in."

Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat

"De dag dat ik van school af mocht, was bijna de gelukkigste dag van mijn leven. Ik was zo blij dat ik aan het werk mocht. Je deed natuurlijk al veel op de boerderij als kleine jongen. Ik vond dat geweldig en toen heb ik eigenlijk alles gelijk losgelaten. Ik las ook niet meer, want je begon 's morgens om half vier en dat duurde tot 's avonds zeven uur. Ook 's zaterdags want een vrije zaterdagmiddag was er niet. Toen heb ik,

zoals ik al zei, alles maar een beetje losgelaten. Het was zelfs zo, ik had een zuster van zo'n drie jaar ouder en die vloog wat hoger als gewoon en die zei: 'Joh, vind eens wat uit!' Maar goed, dat zat er niet zo erg in. Maar toen ben ik — hoe oud zal ik geweest zijn, een jaar of zestien, zeventien, naar de landbouwcursus gegaan. Ja, ik had wel eens tegen mijn vader gezegd: 'Ik wil wel graag naar de landbouwschool'. Maar ja, dat was er helemaal niet bij, werken moest je. Leren, theorie, dat was helemaal niks. Dus daar kwam niet van en toen kwam die landbouwcursus. Dat kon je in de avonduren doen. Dan was je al aardig

afgedraaid, maar tot half tien hield je dat nog wel vol. De stof had enkel met landbouw te maken. Dan hadden we scheikunde en dat was natuurlijk helemaal moeilijk met al die formules. En dan was ik nog de beste en ik wist er ook niet zo veel van hoor, maar ik kreeg dan nog een diploma met veel vrucht."

Zelf boeren

Toen Wim de dertig naderde, was zijn vader al zeventig en dus was de tijd gekomen dat hij voor zichzelf zou gaan boeren. Er was echter nog een oudere broer, die ook recht had om de pacht van de boerderij over te

De prachtige boerderij Voorweg 125 werd in 1794 gebouwd en is daarmee één van de oudste boerderijen van Zoetermeer. Onlangs is het monumentale pand volledig gerestaureerd. De huidige eigenaar werd daarvoor beloond met de 'Drs Jan van der Spek-prijs'. Deze prijs wordt tweejaarlijks door het Historisch Genootschap Oud Zoetermeer uitgereikt aan iemand die zich heeft ingezet voor het Zoetermeers historisch erfgoed. De foto is in 1942 gemaakt in opdracht van de Rijksdienst voor Monumentenzorg.

H.H. Landbouwers en Veehouders.

Ondergeteekende beveelt zich beleefd aan voor het

VERLOSSEN VAN VEE,

TEVENS SNIJDEN VAN PAARDEN EN VARKENS.

AFBINDEN EN KNIJPEN VAN LAMMEREN.

UITSNIJDEN VAN HOEVEN VAN RUNDEREN ENZ.

J. C. SPRUIT Pz., Veeverlosk. en Castreur

Dorpstraat 50, Hoekhuis Molenweg, ZEGWAART

Ook per briefkaart te ontbieden.

L. M. G. VAN WELL

Zegwaart - Tel. Interc. 7

Koloniale Waren, Gedistilleerd, Wijnhandel

Expositie op de Landbouwtentoonstelling van

Leidsch zout - Visser's Stremsel,

Boter- en Kaaskleursel e. d.

Komijn - Nagelen - Salpeter

en andere artikelen dienstig voor de Zuivelbereiding.

Leerlingen van de rundveecursus omstreeks 1920 op het erf van de boerderij Driewegen op de hoek van de Vlamingsstraat, Voorweg en J.L. van Rijweg (nu afgebroken). Van links naar rechts: Van der Spek (Kruisweg), Wim Vis (Voorweg), Arend Ammerlaan (Voorweg), Jan Sonneveld Pzn (toen Meerpolder, later Zegwaartseweg), Gerard Glijnis (met koe), Jochem Vreugdenhil (Bleiswijk), Jo Dorrepaal (Bleiswijk), Jacob van der Spek (Kruisweg), Henk van der Mast (Kruisweg), rechts zittend Jac. Dogterom (Zegwaartseweg) en veearts Moerkercken van der Meulen (op de stoel).

nemen. Omdat het in die tijd al heel moeilijk was om een boerderij te bemachtigen, besloten de broers gezamenlijk het bedrijf van hun vader voort te zetten.

“Wij waren allebei baas en we zijn ondanks de crisis van de jaren 1930 erg gezegend geworden. Om een voorbeeld te noemen. Mijn vader verkocht de erwten van zijn laatste oogst voor 23 cent de kilo en die erwteenteelt was toen erg goed. Toen wij de volgende oogst gingen verkopen, begonnen we met 14 centen! Zo was dat teruggelopen. Al die prijzen brokkelden ontzettend af. Om de boeren op de been te houden is er een Tarwewet gekomen. Dan kreeg je een vastgestelde prijs. Dat was een garantieprijs, daar werden ze voor overgenomen. Je kon je net zo’n beetje bedruipen. Met de melk hadden we geluk. We hadden een afnemer die de melk ging uitpinten in Den Haag en verder grossierde hij wat bij bakkers. We kregen dan vijf kwartjes meer voor de honderd liter dan wat de fabrieken gaven. Dan moesten wij die melk koelen. We hadden zo’n gaswel, brongas. Het water dat het gas opbracht naar boven zat dertig tot veertig meter diep en was dus koud. Boven de bron zat een gasketel die het gas opving dat we gebruikten voor verlichting en koken. Er waren wel dertig van die bronnen hier aan de Voorweg. Al die bronnen zijn allang verdwenen, maar het is doorboord en dat schijnt toch nog naar boven te komen. Het water was ijzerhoudend, geel, en dat ging vroeger allemaal de polder in. Bij de voorste

tocht groeide niks, helemaal niks! Die koeling bracht ons meer dan tweeduizend gulden in een jaar op en dat was in die tijd een heel bedrag. We moesten wel een quotum leveren, dat betekende per dag zo’n zeshonderd liter. Het grootste aantal koeien dat we hebben gehad was 65 stuks. Aan opfok hebben we niet zoveel gedaan. Je kocht, want het jonge vee was niet zo rendabel.”

Duivebonen

“In 1930 zaten we al helemaal in de erwten. Dus ik denk dat duivebonen vanaf 1925 al niet meer geteeld werden, er was geen vraag meer naar. Het was een energierijk voer, die duiven moesten natuurlijk toppers wezen, ze moesten topvoer hebben. Na die tijd zijn we zo wijs geworden, toen zijn ze korreltjes gaan maken me alles erin. Dus zo zijn die duivebonen er weer uitgegaan. Dat stro was iets als takkenbossen, zeg ik wel eens, van die dikke stokken. Dat was ontzettend stug en het was dan ook een gewas dat niet leed van de regen. En ze konden heel de winter lekker staan dorsen met de kneppel, want dat dorste nogal aardig. De mensen die aan dorsen waren zeiden wel eens: ‘Het valt niet mee om de hele dag te slaan zonder dat je kwaad bent’. Het werd gemaaid met een zicht. Die dingen stonden niet zo gek dik, ze pookten er wel doorheen. We hadden toch zo’n Braber (Brabander), die noemden ze ‘de Dubbele’, maar die gooide er toch vierhonderd roe (ongeveer 0,5 hectare) op een dag af. Ja, dan

N.V. Centrale Fabriek van Melkproducten en Melkhandel

„ZEGWAART”

Levering van PRIMA ROOMBOTER onder Rijkscontrole
GESTERILISEERDE MELK EN ROOMBOTER
VOOR DE TROPEN

Bezoekt onze Melksalon tijdens de tentoonstellingsdagen. Goede Consumptie.

Wie met succes wil ADVERTEEREN, plaatse zijn annonces in **„HET NIEUWS”**

voor ZOETERMEER—ZEGWAART e. o., met gratis opname in de overige 19 edities van „Het Nieuws”
Vraagt tarief voor adverteeren bij abonnement.

Bonds-Café Restaurant „De Jonge Prins”

ANNEX STALHOUDERIJ, VEEVERVOER, WAAG EN UITSPANNING
Beleefd aanbevelend,
C. VEELTUF - Telefoon No. 19 - Zoetermeer-Zegwaart

Het ziet er dan wel uit als een enigszins rommelige berg met groente, de Zoetermeers-Zegwaartse ‘Tuinbouw Vereniging Ons Belang’ won er op de landbouwtentoonstelling in 1921 toch mooi de tweede prijs mee in de categorie ‘mooiste, meest volledige en decoratief opgestelde verzameling groenten’. Trots poseren van links naar rechts: Piet van Daalen, een onbekende, Flip van der Wees en Kees van Mullen.

was het wel eens een dag van ’s ochtends drie uur tot ’s avonds zeven, acht uur. Die Braber kwam hier in de zomer om zijn ‘winteraardappelen’ te verdienen zal ik maar zeggen. Die mensen kwamen hier om te maaien en als ze dan weggingen dan konden ze in de suikerfabriek gaan werken en dat was voor die mensen hun verdienen, want verder was er niet zo veel te verdienen.”

De landheer

“Onze landheer had gespeculeerd met Zwitserse kronen en daar moet hij er nogal een paar van gehad hebben. Hij heeft daar zoveel aan verdiend, dat hij maar eventjes twintig boerderijen kocht in Benthuizen, Hazerswoude, Zoetermeer, Leidschendam, Delft en Schipluiden. Dat was een geweldige goede man voor boeren. Geweldig: om de zes jaar werd alles nagekeken, de hooibergen ieder jaar want die mochten geen gevaar opleveren. Noordanus en Groenheijde waren de mensen die hij daarvoor had. Noordanus was de timmerman en de laatste de rietdekker. De landheer nam niet te veel huur, maar er waren voorwaarden. We hadden een pachtcontract waarin stond dat je geen stro en mest mocht verkopen en zelfs geen slotenruigt, want dat moest allemaal op het land komen. Alle boeren kregen — zoals in zijn testament was vastgelegd — 25 jaar pacht voor de prijs waar zij voor zaten. Dat was voor toen fl. 80,- per hectare.

Eerste bestuursdaad

“In het laatste oorlogsjaar stond de Driemanspolder op een hoop plekken onder water. Niet geïnundeerd door de Duitsers maar door slechte bemaling. De zeilen van de molens waren tijdens de oorlog schoon versleten, dus daar hingen maar een beetje lorren voor. Ik weet nog dat ik met de bug (buggy=luxe-achtige tilbury voor twee personen) van Piet Huisman met een zak tarwe erin en de oude molenzeilen naar Gouda ben gereden, de rijksweg af. Ik kon haast niet zitten van de rommel die ik erin had. Want dat was nog een hele berg van die molens, het zijn grote lappen hoor. En dan reed ik zo de rijksweg af, zo naar Gouda, want er was geen kip op de weg. Een enkele mof kwam er voorbij en dan was je gelukkig als hij je niet aanhield. Toen kwam ik aan bij die zaak in Gouda die dan die molenzeilen altijd leverde. Ik heb daar die oude rommel gelost en ik ging met nieuwe zeilen naar huis, in de oorlog! Ja, voor een zak tarwe wilden die mensen alles doen. Of het nou goed was, we waren er wel meer gered. Het kwam toch de productie weer ten goede. Dus de nieuwe zeilen ervoor gehangen en we draaiden weer aardig”, besluit Wim Vis zijn herinneringen.

Frans Droogh: 'Kent u zelve'

Frans Droogh is in 1924 aan de Zegwaartseweg geboren. Daar had zijn vader op nummer 146 een boerderij. Frans is opgegroeid met het boerenbedrijf. Hij heeft dan ook rond 1960 samen met zijn broer Chris de boerderij van zijn vader overgenomen. Het land achter de boerderij is in 1981 aan de gemeente verkocht om bouwrijp gemaakt te worden voor de wijk Noordhove. In een interview met Sprekend Verleden kijkt Frans met plezier terug op het boerenvak.

Boerderij

"Op die boerderij is mijn grootvader gekomen. En daarvoor woonde mijn overgrootvader op de boerderij van de gebroeders Dogterom. Dat was Zegwaartseweg 46. Doordat onze boerderij helemaal richting Benthuizen lag, waren wij bijna helemaal georiënteerd op Benthuizen. De hoefsmid was Van Eeden Petersman uit Benthuizen, de wagenmaker was Van den Dool, ook uit Benthuizen. De zadelmaker woonde een eind verderop, dat was Vink. En de timmerman was Gräper en de metselaar was Schellinghouth."

De indeling van de boerderij was typisch Zuid-Hollands:

"Achter het woonhuis was het boenhok. Dan kreeg je de stal. In het midden heb je de voorboes, tenminste bij ons dan. Die was ongeveer twee meter breed en dan had je een voergoot en daarachter had je palen staan waar de koeien tussen stonden en die hadden dan een lengte van 1 meter 60, 1 meter 70, en dan had je de groep en de achtergang. Daarachter hadden wij de paardenstal, met acht paarden, en daarna weer de ouderwetse dorsvloer. Als laatste hadden we wagenschuren met het materiaal erin. De boerderij had ook een naam: Kent u Zelve. Dat heeft er altijd op gestaan. Altijd al. Voordat mijn opa hem kocht stond het er al, want ik heb nog oude papieren waar ze het van gekocht hebben.

Bij de boerderij hoorden ook drie arbeidershuizen waar de vaste werknemers woonden. Die huizen heeft mijn vader laten bouwen. De vaste arbeiders op ons bedrijf hadden vrij melk en vrij aardappelen en ze hadden natuurlijk een grote tuin bij het huis, die ze ook zelf konden gebruiken. Maar de hoeveelheid melk en aardappelen hing helemaal af van hoe groot het gezin was. Iemand met

een gezin eet veel meer aardappelen en gebruikt veel meer melk dan een alleenstaande. Dat werd ook een beetje gecompenseerd met het loon. Er werd wel rekening mee gehouden. Anders zou iemand die nieuw kwam er op achteruit gaan. En het was toch al een concurrentiestrijd, want in Hoogeveen in Benthuizen, als ze daar bijvoorbeeld fl. 17,50 per week verdienden en jij gaf fl. 19,00 dan kwamen ze wel naar jou toe. En als je goede mensen had, dan probeerde je ze te houden natuurlijk. Maar doordat ze in een huis van je woonden liepen ze minder snel weg.

Vee

Wij hadden zwartbonte koeien. Die zag je hier veel. Het was meer streeksgewijs, want aan de Oude Rijn zag je toen veel witkoppen, maar bij ons zag je meer zwartbonte en ook wel enkele rode erbij. Dat was in het begin geen stamboekvee. Dat is later wel erger geworden. In het begin was dat hier nog niet. Het vee was eigenlijk meer een bijproduct bij een gemengd bedrijf. Om het voer op te maken, als het ware."

Bij het vee kwamen ook ziektes voor. Wij waren benieuwd welke ziektes er vroeger zoal voorkwamen.

"Je had mond- en klauwzeer. Dat was besmettelijk. Hetzelfde idee als je nu hebt met varkenspest. Je had kans dat je het meenam naar een ander bedrijf, dat het niet had. Maar het bedrijf werd niet afgesloten. Het werd alleen kenbaar gemaakt. De koeien werden niet afgemaakt en er was ook geen medicijn voor. Het moest eigenlijk zijn tijd uitdienen. Ik heb er verschillende gezien. Mijn vader had dan een hooiberg leeg gemaakt en daar lagen dan drie of vier koeien in. Die stonden er in te slingeren, tong uit de bek en aan de spenen hingen allemaal vellen. Dat was erg, hoor. En miltvuur hebben wij ook gehad. Ik weet nog dat er een put gegraven werd waar zeven of acht koeien in gegooid werden, kalk erop en afgedekt met grond. Later hebben er appelbomen op gestaan. Of die er nog van gegroeid zijn weet ik niet. En dan had je nog kopziekte. Dat had een oorzaak in de stofwisseling, dat zat in de hersenen. Dan hebben ze een magnesium tekort en dan gaat het boven draaien en dan gingen ze ondersteboven. En ze gaven geen melk meer. Dat werd behandeld door de veearts. Dan kwam hij met een fles magnesium, slang eraan en

Het droge hooi werd bewaard in de hooiberg of hooibarg zoals ze in Zoetermeer 'zeiden'. Deze foto is tijdens de tweede wereldoorlog gemaakt bij de boerderij van de familie Van Santen aan de Meerpolder.

zo in de melkader, onder in de koe en dan liet je hem leeglopen en dan gebeurde het dat ze na verloop van een half uur weer stonden. Maar er waren er die lagen nog twee, drie dagen. En dan kwam de veearts weer.

Landbouw

Het bouwplan op de boerderij van vroeger was voerbieten en geen suikerbieten. Later is dat er van lieverlee bij gekomen natuurlijk. Aardappelen was ook een paar hectare en verder was het erwten, haver, gerst en tarwe. En er was ook grasland want het was een gemengd bedrijf, gedeeltelijk akkerbouw en gedeeltelijk veeteelt. Maar tweederde van het land was wel akkerbouw. En de akkerbouw bracht ook voer voor het vee op. Je had erwtenstro, bietenkoppen en het kriel van de aardappelen. Het voer dat overschot was van de akkerbouw werd gebruikt voor het vee en dat ging best. We hadden toch altijd wel een dertig melkkoeien. En daarnaast had je jongvee en niet te vergeten de paarden.

In maart werd het land zaaiklaar gemaakt. In mijn vaders tijd ging dat met twee of drie paarden voor een eg en dan was het net zo lang heen en weer rijden tot het fijn genoeg was. En dan kon je het land inzaaien. Dat ging met behulp van een zaaimachine. Daarna werd er met de hand kunstmest overheen gestrooid. Dan hing er een zaaiblad voor je met een riem over je schouder en dat moest je leren natuurlijk, dat je precies met een hand vol zo zaaide dat hier net zoveel viel

Openbare VERKOOPING
 tengevolge van sterfgeval
 op **Woensdagen 17 en 24 November 1915** voorm. elf ure, in het Bondshotel „DE GOUDEN LEEUW” te Zoetermeer, ten overstaan van den aldaar gevestigden Notaris H. VAN HAMERSVELT van de kapitale

BOUWMANSWONING
 genaamd „Dee wel en Zie niet om.” aan den Voorweg te Zoetermeer (verkeersweg tusschen Gouda en den Haag) met diverse perceelen

WEL- en BOUWLAND,
 aldaar in den Driemanspolder en den Nieuwen Drooggemakten polder, ter algeheele grootte van ruim 49 Hectaren in diverse perceelen en combinatiën.

Verhuurd: de woning met 41 H.A. 56 A. tot blootschoof en Kerstmis 1916 en 30 April 1917, voor f 2498,60 per jaar en 7 H. 61 A. weiland tot Kerstmis 1920, voor f 750,— per jaar.

Alles in het breede omschreven in Notitiaboekjes met kadastrale kaarten die spoedig verkrijgbaar zijn ten kantoren van Notaris HAMERSVELT voornoemd.

Gevraagd een BOERENARBEIDER,
 goed kunnende melken en met alle werkzaamheden bekend. Huis bij de woning. J. VAN DER MAREL, te Zoetermeer.

De familie Droogh op het erf van hun boerderij aan de Zegwaartseweg in 1922.

Achter hotel-restaurant 'De Gouden Leeuw' van eigenaar H.J. de Mol vond regelmatig een stierenkeuring plaats. De keurmeesters — met hoed — keuren hier rond 1920 de dieren terwijl het publiek — met pet — geduldig afwacht.

In 1925 was het nog heel gewoon dat er werd gewassen in de vaart bij de woning, zoals hier aan de Zegwaartseweg. Met name langs de Voorweg is nog een enkele stenen stoepsloot te vinden.

Het gras werd rond 1927 nog gemaaid met behulp van paarden. De foto is gemaakt op het land van de familie Van Schaik, Vierde Stationsstraat 442.

als daar. Ja, het is een handigheid, je moest het leren. Want in de zomer kon je precies zien of je het netjes had gedaan of niet. Dan zag je vooral in de granen van die donkere strepen, dan was het overlapt. Dus lag er twee keer zo veel. Dat mocht natuurlijk niet, maar het gebeurde altijd. Nadat het land was ingezaaid kon het worden geëgd. Dan ging je er met de eg overheen om de eventuele geultjes die achterbleven dicht te maken. En wanneer het onkruid begon te groeien ging je er met een licht eggetje overheen om dat onkruid los te maken. Dan ging het al dood. Dus dan was je dat ook weer kwijt.

Korenbouw

Dat was meestal in juli. Ik zal nooit vergeten, we werkten er altijd op aan dat we half augustus, dat was Maria Hemelvaartsdag, klaar waren met de korenbouw. Het oogsten van de tarwe gebeurde met de korenmaaier. Daar zat onderaan een mes en dat sneed dan het stro af en bovenin had je een draaiende wijk en die sloeg het dan achterover en dan viel het op een kleed, dat was een anderhalve meter breed en dat draaide tussen twee andere kleden en die lagen zo schuin omhoog. Daarachter had je de binder en dan werd het gebonden en automatisch op het land gegooid en dan moest je ze oprapen om te hokken. Dat betekende zes schoven tegen elkaar aan zetten. Daar ging een touw omheen. Zo'n hok werd opgebouwd en dan werd de volgende laag op het touw gezet. Zo ging je elke keer zo'n halve schoof omhoog tot je tegen elkaar aankwam. Daar ging een touwtje omheen en dan had je een tol. Zo kon de tarwe goed

drogen en werd het bewaard tegen vogels. Want de hele dag had je duiven en allerlei vogels die er bovenin zaten te rommelen. Maar ze rommelden er veel meer uit dan dat ze opaten. Dat was nu eenmaal zo. Zodra de tarwe droog was kon het naar de hooiberg worden gereden. Als de korenbouw binnen was bleven alle medewerkers bij ons thuis pannenkoeken eten. Mijn moeder maakte dan hele grote stapels pannenkoeken, voor wel zes of zeven werknemers. Dat was de gewoonte hier.

Op het erf kon het dorsen beginnen. En dat gebeurde dan in bepaalde tijden, in de herfst meestal en de laatste werd in de winter gedaan. Het dorsen gebeurde eerst met de stoommachine, de locomobiel, van loonwerker Bakker uit Benthuizen en later deden we het met tractoren. Die werden gebruikt als aandrijving voor de dorsmachine. Een locomobiel moesten ze met paarden halen bij de andere boer die klaar was. Dat ging met twee, drie of vier paarden, twee aan twee. Die werden voor de locomobiel gezet. Er zat verder geen rem aan zo'n locomobiel. Ze liepen gewoon met blokken ernaast om voor het wiel te leggen als het nodig was. Zo werden ze verplaatst. Op de bruggen werden ijzeren goten gelegd. Die waren namelijk niet zo sterk, die houten ophaalbruggen. En over die goten reden ze met de ijzeren wielen van die machine heen. Want die woog gauw twee, drie ton, zo'n locomobiel.

Na de korenbouw werd de mest op het land uitgereden. Dat was eind juli, augustus. Als de oogst gemaaid was en de erwten stonden

op de ruiter en de tarwe stond op tollen dan was het net waar het eerst mest op moest, daar werd de mest uitgereden. Die lag natuurlijk op een hoop naast de boerderij. Daar had het de hele winter gelegen en dan werd het met de riek op een boerenwagen geladen en dan ging je naar het land toe en dan uitspreiden, zo van de wagen af. Later is dat overgegaan, toen kreeg je de mestverspreiders achter een trekker en dat was al een hele verbetering. We hadden uiteraard ook kunstmest. Dan begon je in februari, als het kon, met kali te strooien. Dat moest er vroeg op. En later werd er fosfor en stikstof gezaaid. In die kunstmest zat veel stof. Dus moest je zoveel mogelijk rekening houden met hoe je liep. Je zorgde dat je uit het stof liep of dat het stof net zo'n beetje opzij was voordat je zover kwam. Maar als je echt tegenwind liep, dan viel het wel eens niet mee, hoor. En als het land net ontdooid was, werd het nat en dan werd het door de kunstmest spekglad. Oh, dan was het toch zo glad. Daarom gingen wij altijd 's morgens als het licht begon te worden. Dan stond de wagen al geladen met kalizout bijvoorbeeld en die werd dan uitgereden. En zo gauw de eerste zakken kunstmest waren verstrooid dan begonnen ze al te zaaien, met de hand, over de bevroren grond heen. En dat liep best, tenminste zover best, naar omstandigheden. Maar als dan de zon begon door te komen en het begon een beetje zacht te worden, nou, dan ging je nog wel eens onderuit, hoor.

En dan kreeg je de wintertarwe. Voor half december moest het gezaaid worden. Dat

was zo de gewoonte hoor. Of het zoveel invloed had, nou ja? Want het was zo met tarwe, uit tarwe komt een worteltje en dat gaat zijn voeding opzoeken maar hij leeft van de korrel en later krijgt hij zijn worteltjes. Als de korrel op is haalt hij dat uit de grond. Dus als je net in die overgangstijd zit met de vorst, dan vriest het ene worteltje af en dan gaat je tarwe dood. Maar het was altijd een gezegde, dat je op tijd zaaide."

Zoetermeer. — Schouw. — Op Woensdag den 17en November 1915 zal in den Zoetermeerschen Meerpolder onder Zoetermeer en Stompwijk de schouw worden gedreven over de kavel-, hein- en scheidslooten, over de bruggen, hoofden, dammen, duikers en soortgelijke werken en over de molenboezems en tochten, die in dit jaar aan de beurt waren om te worden algewerkt en gebaggerd.

Zoetermeer-Zegwaart. Woensdag waren ter veiling aangevoerd 557 eieren tegen 615 de vorige week. Prijsen weder sterk oplopend: f 9.60—f 10.50 per 100.

Zoetermeer-Zegwaart. Met ingang van a.s. Maandag zullen de broodkaarten voortaan om de maand worden afgegeven.

Benthuizen, JI. Donderdag reed C. v. d. Knijff Jzn. met een brik beladen met spruiten naar de veiling. Het 3-jarig zoonkje L. van D. J. v. Leeuwen hield de boomen voor vast, kwam te vallen en kreeg een der voorwielen over zijn borst. De ontboden geneesheer verklaarde dat het ongeval nog al goed was afgelopen.

Groote Paardenmonsterring

door G. M. VAN DER KUIJLEN te 's Gravenhage,

op **DINSDAG 4 JANUARI 1916.**

Van paarden van 5 tot en met 12 jaar,

Ze behoeven niet vet te zijn.

Haliweg 9.30 uur Hotel Copée.
Hoofddorp 10 uur Marktplein.
Nieuw-Vennep 10.30 Wed. Stapel.
Leimuiden 11 uur Café de Rijk.
Nieuwveen 11.30 uur Wed. T. van Vliet.
Zevenhoven 11.50 uur J. Smit.
Nieuwkoop 12.10 uur T. J. v. d. Bosch.
Aarlanderveen 12.30 uur A. L. Kortekaas.

Zwammerdam 12.50 uur A. H. Beumer.
Alten 1.10 uur Hotel „de Vergulde Wagen.”
Bodegraven 1.30 uur.
Oudshoorn 2 uur A. L. v. Griethuizen.
Hazerswoude 2.30 uur Het Wapen van Hazerswoude.
Benthuizen 3 uur W. Schuddebeurs.
Zoetermeer 3.15 uur E. W. Ooms, hotel De Jonge Prins.

ZEGT HET VOORT!

C. A. VAN WIERINGEN, Commissiennar.

De Zegwaartseweg in landelijke tijden. De varkens lopen op het veld naast de boerderij van de familie Van Straalen Zegwaartseweg 43. (Foto: Jos Pe 1956).

Krijn Janse, boer en bestuurder

Het relaas van een Zeeuwse familie uit Groningen, die ooit een heel andere familienaam had. Bij de voorbereiding van het gesprek hadden we gezien dat de familie Janse uit Scheemda afkomstig was en de gedachte lijkt logisch dat men met een van oorsprong Groningse familie te maken heeft. Toch bleek dat even anders te liggen.

“Zowel mijn vader als mijn moeder waren geboren en getogen in het Land van Goes. Mijn moeder kwam uit Wemeldinge, mijn vader uit 's Heer Arendskerke. Zij zijn in Groningen terechtgekomen, omdat zij al jaren op zoek waren naar een landbouw-

bedrijf. In Zeeland was dat praktisch niet te vinden, ondanks alle moeite die zij gedaan hebben. In Groningen waren meer mogelijkheden. Enerzijds gold er het beklemdrecht en anderzijds waren er in Groningen minder bedrijfsopvolgers. Beklemdrecht hield in, dat het land bij een boerderij niet gesplitst mocht worden. In andere delen van Nederland ging een bedrijf vaak in tweeën als er twee zoons waren. In Groningen kon dat vaak niet.

Dat we in Groningen terechtkwamen, komt waarschijnlijk ook, omdat twee van mijn ooms van moeders zijde zich daar al gevestigd hadden. Ik kan moeilijk beoordelen of er verschil was tussen het boeren in Scheemda en hier in Zoetermeer. Ik was pas zes jaar toen we naar Zoetermeer verhuisden. Wat ik later wel gemerkt heb, is dat het bouwplan in Groningen veel meer op granen is gericht dan in deze streek.

Toen mijn vader in Groningen kwam, is hij in februari 1920 naar een openbare verpachting gegaan; hij nam een boerderij in pacht voor een periode van zes jaar. Toen was er nog geen Pachtwet en na zes jaar werd de boerderij opnieuw — in het openbaar — verpacht. Toen hij blijkbaar de hoogste bieder was, had hij die boerderij en kon hij meteen beginnen. Hij had echter nog geen werktuigen, paarden, zaaizaden enzovoort. De burens zeiden toen tegen mijn vader: ‘Janse, zeg maar wat er gezaaid moet worden en je zorgt voor zaaigoed, dan zullen wij zorgen dat het voor elkaar komt’. En dat deden al die burens. In tijd van enkele dagen hadden ze de hele boel ingezaaid en ze zeiden: ‘Dat doen we één keer, voor de rest moet je zelf voor je zaken zorgen’. Voor zover ik begreep, deden ze dat zonder kosten en dat was dus een stukje zogenaamde burenhulp. Een dergelijke houding was hier, toen wij in Zoetermeer kwamen, niet aanwezig. Men was dat hier niet gewend. Dus, wij hebben altijd de beste herinneringen aan Groningen behouden.”

De trek naar het westen

“In 1926 werd de boerderij opnieuw in het openbaar verpacht en inmiddels begon de crisis zich al enigszins af te tekenen. Mijn vader wenste die boerderij niet voor een

Als het boeregezin naar de kerk ging, werd de Tilbury van stal gehaald. Een klein rijtuig waar een parmantig paard voor staat. Landbouwer Kees Vollebregt poseert omstreeks 1920 voor de fotograaf.

En zo stellen wij ons landbouw aan het begin van de twintigste eeuw voor! Een boerenerf met twee hooibergen, paarden met hun eigenaren en de eigenaar met hun stok. Omstreeks 1920 was het maken van een foto nog zo ongewoon dat iedereen netjes poseerde.

Is het geen idyllisch gezicht? Een bijna vervallen 17de eeuwse boerderij, rustig gelegen aan een rimpelloze Voorwegwetering. Toen de foto in 1976 werd gemaakt verkeerde de boerderij in desolate staat. Het gebouw, dat tegenover de Olympus ligt, is aan het begin van de jaren tachtig van de twintigste eeuw bijna helemaal afgebroken en van de grond af opnieuw opgebouwd. De gevel is inmiddels niet meer wit gepleisterd en het rieten dak is vervangen door dakpannen.

abnormaal bedrag opnieuw te pachten en dat betekende, dat je op korte termijn kon vertrekken. En toen kon hij iets anders vinden. Dat was geen pacht, dat land moest gekocht worden, en dat lag aan de Zegwaartseweg. Er stonden nog geen bedrijfsgebouwen op en die moesten dus nog gebouwd worden. In 1927 is dat gebeurd. Mijn vader noemde de boerderij naar de Zeeuwse wapenspreuk 'Luctor et Emergo', maar die naam hebben we er nooit opgezet, om welke reden weet ik niet. Later vond ik de naam 'Remstee' passender, dat is de oude naam van de familie Janse. Generaties terug was de familienaam Remstee. 't Hof Remstee' was de naam die ik eraan gegeven heb. 't Hof' betekende in Zeeland boerderij, 'hoeve' zegt men hier. Er waren hier overigens meer boeren die van buiten Zoetermeer, zelfs van buiten Zuid-Holland kwamen. In Benthuisen en ook hier wel, waren nogal wat boeren afkomstig uit Zeeland, vooral van het eiland Tholen, maar ook van elders wel. Een buurman kwam uit Limburg en een andere buurman kwam uit de Hoekse Waard.'

Gewassen die wij teelden waren tarwe, gerst, haver, vlas, aardappelen, suikerbieten en spruitkool. Haver wordt praktisch niet meer verbouwd en erwten ook niet meer, vanwege de duiven. Het is bijna onmogelijk om nog erwten te verbouwen en vlas telen is in deze streek ook beëindigd. We hadden ook stamboekpaarden. Meestal hadden we er tien. Je had drie paarden nodig voor één ploeg en we hadden drie ploegen nodig om op tijd het ploegwerk gereed te hebben. Dat tiende paard was min of meer reserve en als het eens nodig was had je vier paarden voor de ploeg. Er was hier een vereniging van een aantal boeren die gezamenlijk wat hengsten hield. Dat was voor de eigen fokkerij, maar ze werden ook beschikbaar gesteld voor de fokkerij van andere boeren. Een dekhengst moest van overheidswege goedgekeurd worden. We hadden hier op het bedrijf twee hengsten en die gingen dan met een begeleider de omgeving rond. Die

Voorweg 109, boerderij 'De Hooge Woning'. Een typisch Rijnlandse boerderij met rechts een opkamer met daaronder de kaaskelder. Toen de foto in 1964 werd gemaakt was het nog een boerenbedrijf en werd de melk nog in melkkannen opgehaald. Nadat het rijksmonument in de jaren tachtig van de twintigste eeuw is gerestaureerd, is doveninstituut Effatha in het pand getrokken.

volgden dan een bepaalde route waar afspraken waren gemaakt. Begeleiders waren Piet Bervoets uit Koudekerk aan den Rijn en Leen van Soest uit Benthuisen. In Groningen noemden we dat een 'padhengst'. Dat wil zeggen een hengst die over de weg rondging, die dus naar de merries toeging."

Polderzaken

Het is ons al meer opgevallen dat boeren veel waarde hechten aan een goed waterpeil en dat zij ook bereid zijn om daar veel energie in te steken. Begrijpelijk is dat wel, omdat een goede waterbeheersing van groot

belang is voor de bedrijfsvoering. De heer Janse praat er ook met veel enthousiasme over.

"Mijn vader is tweede voorzitter geweest van het bestuur van de Binnenwegse Polder. Het bestuur moest in die tijd alle lokale polderzaken zelf behartigen. In 1947 is er een heel plan gemaakt om de polder te moderniseren, om de afwatering te verbeteren en om de twee gemalen te vervangen door één nieuw gemaal. Het is een groot en kostbaar werk geweest. En dat heeft het polderbestuur voor elkaar gebracht, weliswaar met enige voorlichting van en in

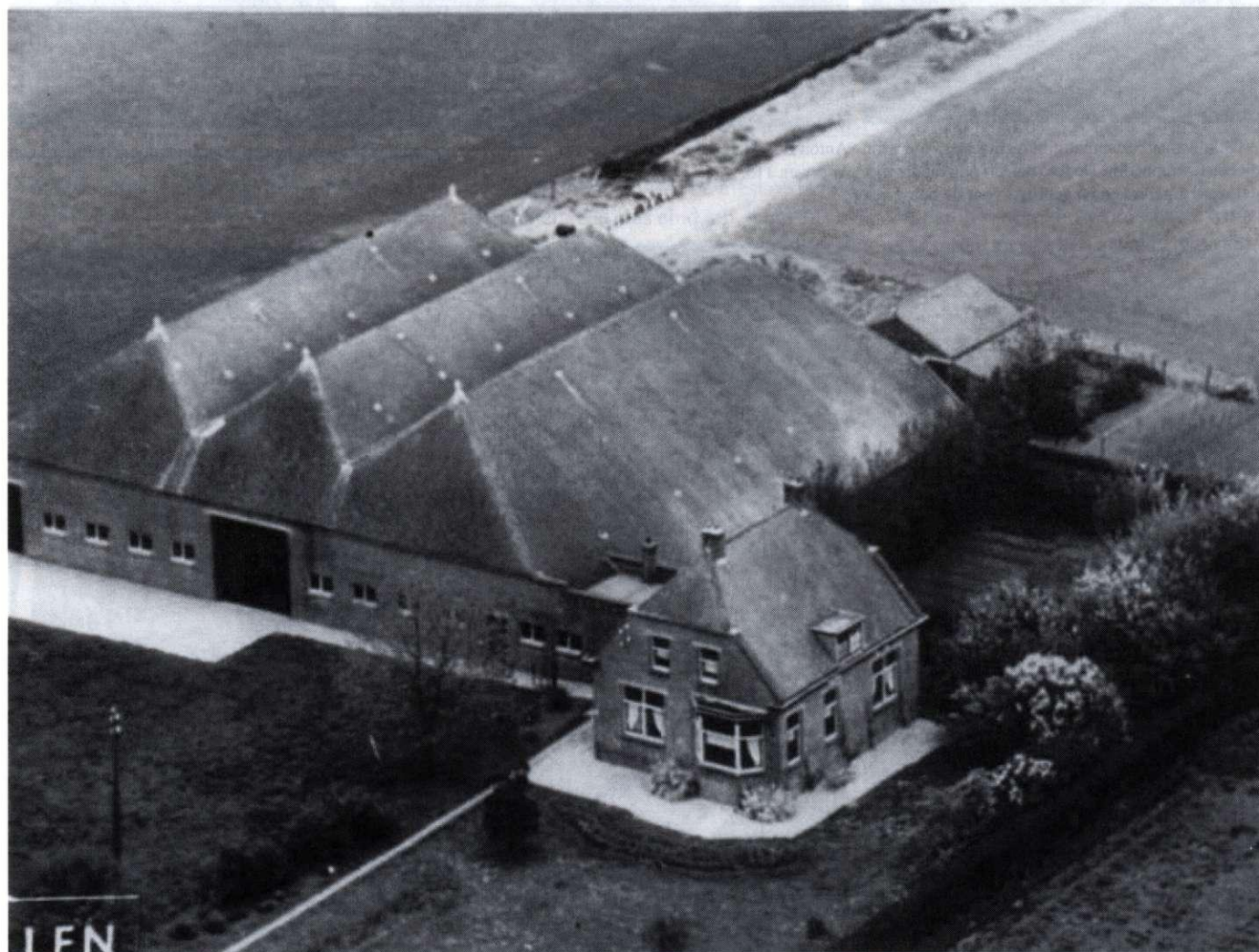
samenwerking met het Hoogheemraadschap van Schieland. De polders sloegen namelijk het water uit op de Rotte en die werd beheerd door het Hoogheemraadschap van Schieland. Dit zorgde ervoor dat het water van de Rotte in Rotterdam in de Maas werd afgevoerd, hetzij met vrije afstroom, hetzij met pompen.

Er was nog wel iets opmerkelijks. In de Keur, dat zijn de voorschriften van de polder, daar stond ook dat Herik, het onkruid Herik, of misschien moet je tegenwoordig kruid zeggen, moest bestreden worden. Men wilde voorkomen, dat het zich zou verspreiden. Herik geeft oliehoudende zaden die tientallen jaren hun kiemkracht kunnen behouden."

We zijn al weer vele jaren verder en de heer Janse kijkt terug.

'Ik denk dat de huizenbouw en de instroom van nieuwe inwoners in harmonie is gegaan met de plaatselijke bevolking. Het is natuurlijk niet zo dat iedereen gelukkig was met de uitbreiding van Zoetermeer. Maar in grote lijnen is het harmonieus verlopen. De oorspronkelijke bewoners hebben niet gezegd: 'Wij hebben niet om jullie gevraagd', bij wijze van spreken, en de nieuwkomers hebben niet gezegd: 'Wij zijn hier massaal aanwezig en wij zullen nu de dienst gaan uitmaken'.'

De heer Janse kijkt met voldoening terug naar de tijd van zijn wethouderschap en op zijn aandeel in de ontwikkeling van dorp naar stad. Toch is hij niet helemaal tevreden. Desgevraagd noemt hij één ontwikkeling die hij nu nog betreurt. Toen het een voldongen feit was dat Zoetermeer zou uitgroeien tot 100.000 inwoners hebben hier de grondeigenaren vrijwillig de grond verkocht. Er hoefde niets onteigend te worden.'

Een Groninger boerderij met de Zeeuwse naam ('t Hof Remstee) in het Zoetermeerse polderland van Oosterheem. De vader van Krijn Janse liet deze boerderij in 1927 bouwen. Deze luchtfoto werd kort na de Tweede Wereldoorlog gemaakt en toont de enorme schuur waarin de oogst van wel 60 hectare werd opgeslagen.

OOGSTWERKZAAMHEDEN

Voor zover men thans kan nagaan zal de aardappel oogst nog op tijd gereedkomen. Er wordt thans met man en macht in de polders gewerkt om het product tijdig uit de grond te krijgen. Ook met het rooien van suikerbieten maakt men goede voortgang. Door de vele regens in dit seizoen is het suikergehalte echter wel lager dan andere jaren. Na de suikerbieten worden de voederbieten nog gerooid waarmee dan het oogstseizoen gesloten is.

Het achter ons liggende oogstjaar zal echter nog lang in het geheugen blijven en zal in landbouwkringen, bij voorkomende gelegenheden, nog vaak besproken worden.

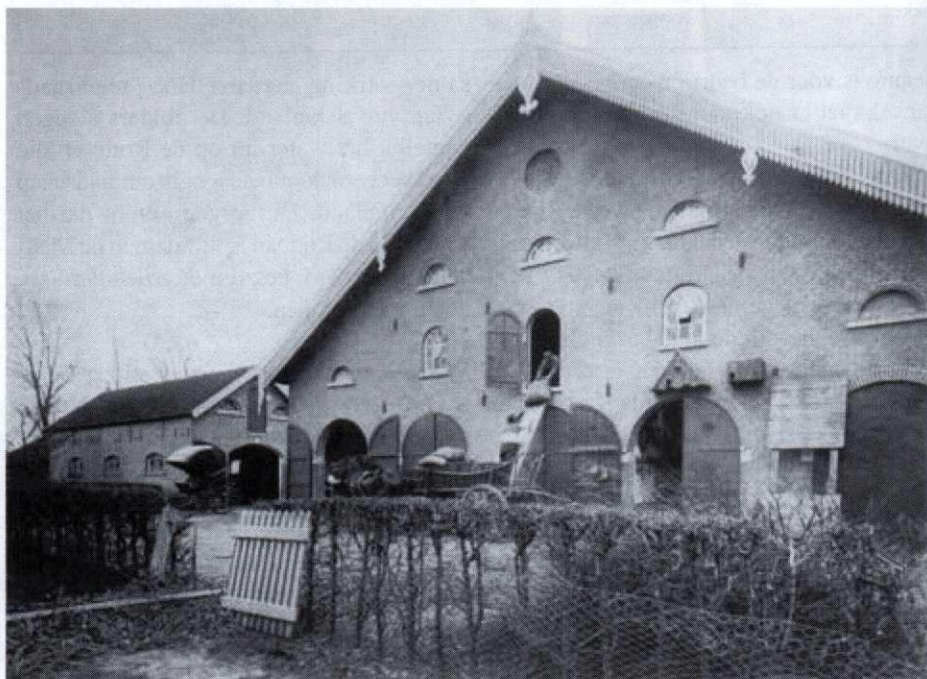

SCHRAP DE WIELEN VAN BIETENWAGENS!

Men schijnt er nog niet van doordrongen te zijn van de verplichtingen om met geschrapte wielen vanuit het land op de weg te komen. Zichzelf en anderen bezorgt men hierdoor overlast. De gladheid tengevolge van die nalatigheid maakte al enige slachtoffers, naar aanleiding waarvan de Rijkspolitie optrad.

Deze grote boerderij aan de Voorweg kennen we allemaal als 'De Boerderij'. De ontstaansgeschiedenis van dit pand is bijzonder. Bij de bouw in 1919 is gebruik gemaakt van de stal die stond achter boerderij Akkerlust aan de Vlamingstraat. Bij de verbouwing van De Boerderij in 1999 zijn oude balken gevonden waarop de naam van de oorspronkelijke aannemer uit 1866 stond: Marinus Vetman. De foto is kort na de bouw in 1919 gemaakt.

Deze stal stond achter modelboerderij Akkerlust aan de Vlamingstraat. Toenmalig burgemeester Augustijn liet de boerderij en de stal in 1866 bouwen. Tot 1915 was dit een boerenbedrijf. De foto dateert nog uit die tijd. In dat jaar werd de boerderij gekocht door Brinkers. De stal werd afgebroken en gebruikt voor de bouw van Voorweg 146, 'De Boerderij'.

Anton Bos Mzn poseert samen met zijn gezin, een boerenknecht en een hengst voor hun mooie boerderij aan Voorweg 115.

Deze voormalige boerderij lag aan de rand van de Dorpsstraat. Het pand is in 1927 herbouwd. (Foto Kees van der Burg 1977).

Leen Luiten molk de koeien in 1930 nog met de hand. De achterpoten van de koe waren vastgebonden zodat deze niet kon wegllopen tijdens het melken.

Piet Bos op 'De Boerderij'

Wij hebben een uitgebreid gesprek gehad met de heer Pieter Bos, geboren op 15 mei 1921 te Zoetermeer en thans wonende te Rhooon. De heer Bos is opgegroeid op een boerderij aan de Voorweg, het pand dat nu bekend is onder de naam 'De Boerderij'. Hij kent de situatie van vóór en in de Tweede Wereldoorlog en hij heeft de ontwikkeling in landbouwmethodes en de mechanisatie meegemaakt.

Pacht of eigendom

"Volgens mij waren het aan de Voorweg overwegend pachtboerderijen en dan denk ik dat het ook geldt voor bijvoorbeeld de Rokkeveenseweg waar verschillende boerderijen van Nutricia stonden. Misschien dat aan de Zegwaartseweg wat meer boerderijen in eigendom waren. Maar wat ik nu zeg is heel globaal. Ik vermoed dat het eigendom hier niet zo sterk gold als waar ik nu woon, de Zuid-Hollandse eilanden.

De landheer

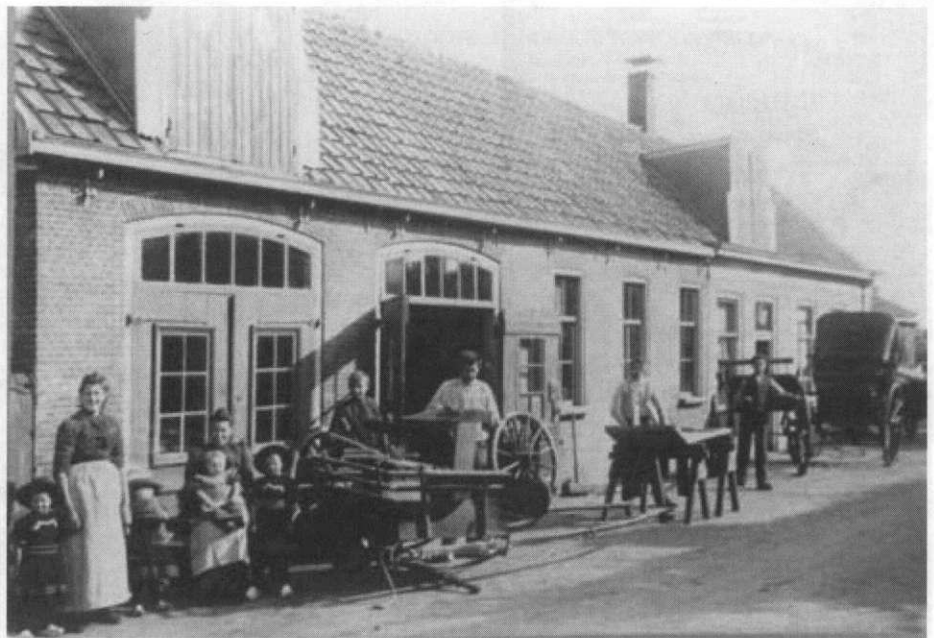
Onze familie pachtte van de familie Jongerbloed. De oude heer Jongerbloed was zeilmaker in Leidschendam en hij is begonnen met boerderijen te kopen. Voor mij is meer bekend Abraham Jongerbloed uit Delft. Zij verpachtten zestien boerderijen in deze omgeving. Dat liep van de Rijndijk tot aan het Westland toe. Enkele van die boerderijen stonden aan de Voorweg, zoals die waar mijn grootvader boerde (Voorweg 105), waar de familie Vis woonde (Voorweg 125) en onze woning aan de Voorweg 146. Al

die boerderijen kregen de naam 'Voorzorg'. En als je vraagt wat waren dat voor mensen, die landheren? Nou, ik zou zeggen: Heel gewone mensen, heel gewone mensen! De landheer kwam eens of twee maal per jaar. Uit mijn herinnering weet ik dat mijn vader dan met hem rondreed. En als hij kwam, moesten wij aan de gang. We hadden een groot gestraat erf en dan zaten we dagen op ons knietjes."

Meewerken

Al heel jong moest Piet helpen melken, hij zat toen nog maar in de derde klas van de lagere school. Behalve de eigen werkracht waren er altijd drie knechts en de kinderen van de boer moesten even hard en even lang werken als de knechts en ook in de werkkleding was geen verschil te zien. We hebben gehoord wat er het hele jaar rond gedaan moest worden in de akkerbouw, het zaaien, het maaien, het oogsten en het weer voorbereiden voor de volgende cyclus. En dan waren er wel eens problemen.

In de dertiger jaren hadden ze een slechte vruchtwisseling, vond ik. We waren sterk gericht op wintertarwe en op peulvruchten. Maar dat leidde op den duur tot ziektes. Er kwamen aaltjes die de wortels van de planten aantastten en zo kon er een hele oogst verloren gaan, of in elk geval was er sprake van oogstderving. Dus van lieverlee gingen ze daar iets aan doen. Je kreeg een betere vruchtwisseling en je kreeg ook rassen die beter tegen ziektes bestand waren."

In de wagenmakerij van de familie Kardol aan het begin van de Zegwaartseweg werden aan het begin van de 20e eeuw de boerenwagens en rijtuigen gerepareerd. Veel van deze wagenmakers hebben zich later toegelegd op de carrosseriebouw.

Spoeling en pulp

Spoeling en pulp waren een paar elementen in het voerschema voor het vee.

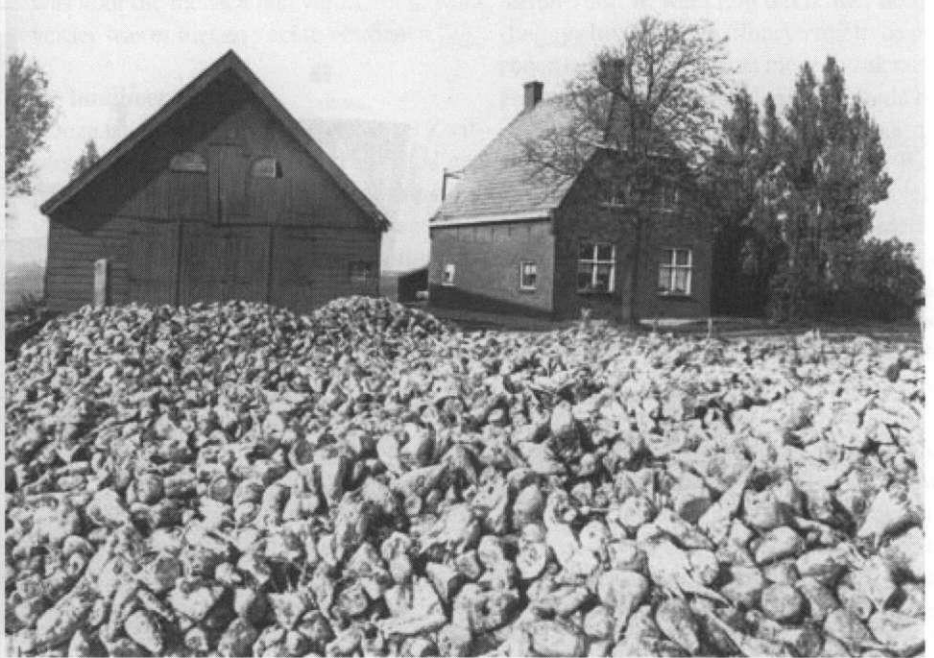
"Spoeling kwam van de Gist- en Spiritusfabriek in Delft. Die kwam per schuit bij ons aan de Voorweg aan. Bij de Zegwaartseweg hebben ze volgens mij nooit spoeling gebruikt. Frans Stampraad was de spoelingschipper. Dan kwam hij met zo'n vlet aan met een handpomp erop en dan pompte hij de spoeling in van die houten goten waardoor het zo naar de koestal toeliep. Daar had je dan een spoelingput en daarin werd het opgeslagen. En dan had je een ketel spoeling, dat was een inhoudsmaat. Ik denk dat die term 'ketel' te maken had met de hoeveelheid die bij de Gist- en Spiritusfabriek in een ketel zat. Het was een restproduct. Vooral voor het mestvee was het een heel goede voeding.

En dan hadden we nog de natte pulp. Dat was een restproduct van de suikerfabriek. Die kwam aan met een binnenschip in de Vliet en daar werd het overgeladen in een vlet en dan kwamen ze via de Molenvaart aan in Leidschendam, tot aan de hoek daar. Daar namen wij de vlet over en dat deden we met een paard. 's Ochtends vroeg werd je daar al heen gestuurd en dan pakte je met de lijn zo'n vlet op. Dat paard ervoer, een jaaglijn en dan ging je zo door het Wilsveen

naar de Voorweg. Henk en Kees Vermeer en Huub Kouwenhoven, dat waren de drie schippers die voor ons de pulp vaarden. De pulp werd zo opgehaald en dan werd het met een kruiwagen uit de vlet weggekruid en opgeslagen in een put bij de boerderij. Dat ging altijd per last. Een last pulp, dat was twee ton."

Varkens werden over het algemeen gehouden voor eigen consumptie. Maandenlang werden ze vetgemest, totdat ze slachtrijp waren. Dan kwam de noodslachter langs. Hier voert landbouwer Willem van Reeuwijk zijn biggen.

Voederbieten zover het oog rijkt. De boerderij lag ter hoogte van de huidige Nathaliegang en was eigendom van de familie Kalisvaart. Deze is afgebroken in verband met de bouw van de wijk Rokkeveen. Nabij deze boerderij lag de landscheiding die de grens vormde tussen de waterschappen Rijnland, Schieland en Delfland. Op de scheiding van de Landscheiding met de Delftsewallen ontstond een dam, de zogenaamde Reguliersdam. Uit archeologisch onderzoek is gebleken dat de dam zeker vanaf de vijftiende eeuw bewoond werd.

Openbare Verkoop

tengevolge van sterfgeval.

op Woensdagen 17 en 24 November 1915, voorm. eli ure. in het Bondshotel „de Gouden Leeuw“ te Zoetermeer, ten overstaan van den aldaar gevestigden Notaris H. VAN HAMERSVELT

van de kapitale

Bouwmanswoning,

genaamd

„Doe wel en Zie niet om“,

aan den Voorweg te Zoetermeer (verkeersweg tusschen Rotterdam en Den Haag) met diverse perceelen Wel- en Bouwland, aldaar in den Driemanspolder en den Nieuwen Droog- gemaakten polder, ter algeheele grootte van ruim 49 Hectaren, in diverse perceelen en combinatiën.

Verhuurd: de woning met 41 H. 50 A. tot blootschoof en Kerstmis 1916 en 30 April 1917, voor f 2493.60 per jaar, en 7 H. 61 A. 65 C. Weiland tot Kerstmis 1920, voor f 750.— per jaar.

Alles in het breede omschreven in Notitieboekjes met kadastrale kaarten, die spoedig verkrijgbaar zijn ten kantore van Notaris VAN HAMERSVELT voornoemd.

“Hoe lang nog, dat hebben we altijd gedacht.”

Mevrouw C. van der Marel-Zonneveld (32) te Zoetermeer ziet wel flats als ze uit het raam van haar boerderij kijkt, en ze vindt dat langzamerhand niet zo heel erg meer. De Flevopolder als grote kanshebber voor de jonge boer lokt van verre en Corrie en Joop hebben er wel zin in. De boerderij is van de ouders van Joop geweest en gezien de uitbreiding van Zoetermeer zat er al lang in dat ze toch eens weg zouden moeten. Steeds meer landbouwkavels werden opgekocht. Steeds kwamen ze dichterbij de boerderij van de Van der Marels. Zoetermeer breidde uit met winkelcentra en scholen voor kinderen. “Toch”, zegt Corrie, “heb ik Zoetermeer zo lang mogelijk gemeden. Alhoewel er goede winkels zijn had ik er wat tegen. Nu winkel ik er wel, de kinderen zitten er op school, maar voor de grote dingen ga ik toch nog steeds naar Leidschenhage”

Akkerbouwbedrijf

Het bedrijf van Corrie en Joop is een akkerbouwbedrijf met in hoofdzaak aardappelteelt, verder bieten en tarwe. Dat laatste product is de laatste jaren overigens door spruiten vervangen. Vijfentwintig jaar geleden deed de ergste invloed van Zoetermeer zich gelden. De Sprinterlijn eiste anderhalve hectare land van de Van der Marels op. Acht van de dertig hectaren kwam achter de spoorbaan te liggen en dat was een heel eind omrijden. “Tien jaar geleden zagen we het al aankomen”, zegt Corrie van der Marel. “Toen we gingen trouwen zijn we al in de Flevopolder wezen kijken. Prachtig leek ons dat om daar een nieuw bedrijf te kunnen beginnen met alle mogelijkheden van dien. Maar ja, elk jaar komt er slechts één familie uit de regio in aanmerking. Dus we konden solliciteren wat we wilden, een urgentiegeval waren we nog niet. Toen de Sprinterlijn 5,5 jaar geleden werd aangelegd dachten we een kans te hebben. We hebben de gemeente toen meteen de boel te koop aangeboden. Tenminste, dat deed de landheer, wij pachten het. Maar helaas, de gemeente wilde nog niet erg happen. Dat kwam pas twee jaar geleden toen men de acht hectare achter de Sprinter wilde gebruiken voor het storten van puin en ook voor de rijksweg die eventueel nog komt voor de verbinding met Den Haag. De toegangswegen naar Den Haag zijn hopeloos.

Een paar maanden geleden is inderdaad alles verkocht: de boerderij en het land. De gemeente wilde zich wel beperken tot het land achter de spoorlijn, maar wij zeiden

meteen: alles of niets. Wat moet je nu met zo'n klein bedrijf. Steeds wordt er wat afgeknabbeld en met die pootaardappelen zit je nog met vruchtwisseling ook”.

Flats

“Wij hebben ons van het begin af aan gerealiseerd dat er weinig toekomst zat in dit bedrijf. Meteen na ons trouwen eigenlijk al. Toen waren die flats daar in de verte (Meerzicht) nog wel niet zichtbaar — men

echt kans. Ze nemen gewoon het meest urgente geval. 't Is wel een toestand als je voor zo'n polder in aanmerking wil komen: je hele doopceel wordt gelicht. Ze zijn hier al een paar keer op bezoek geweest, controleren dan je bedrijfsvoering, kijken hoe de gebouwen eruit zien, vragen zelfs uit wat voor familie ik stam. Ik heb goede hoop dat we in december bericht krijgen. En het hele gekke van het geval is, dat het me nu begint te benauwen. We wonen hier

toch wel fijn, je bent gewend en de kinderen komen tussen de middag thuis om te eten. Dat laatste kan daar natuurlijk niet. Daar zie ik toch wel tegenop, dat kleine spul de hele dag weg. Ik ga langzamerhand echt praktische bezwaren zien, maar dat zal ook wel weer loslopen. Hier kan het toch ook echt niet langer”.

(Uit: Boerderij 12 november 1980)

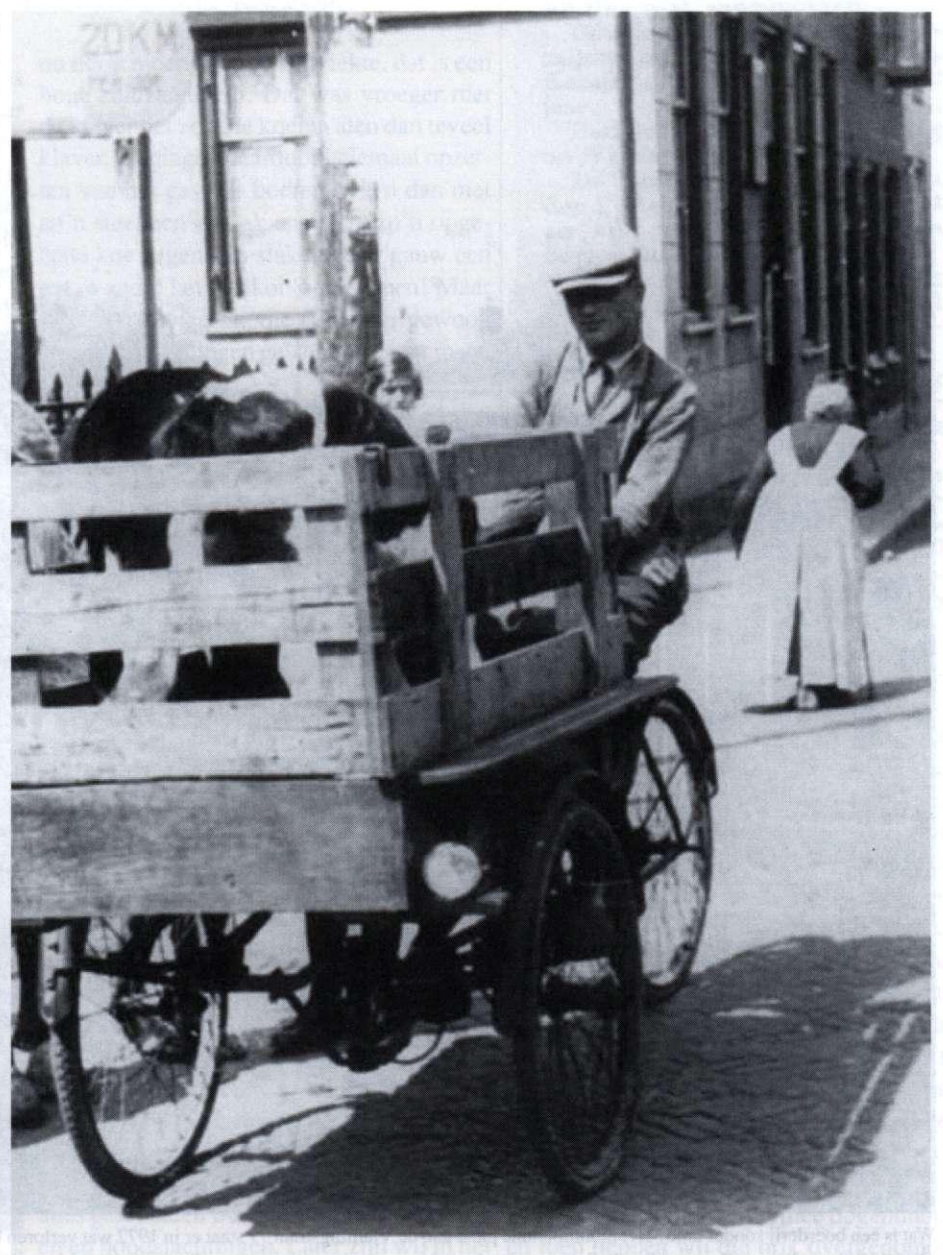

Deze foto is in 1965 door de heer Koot vanaf de kerktoeren van de Oude kerk richting Delft gemaakt. De huizen op de voorgrond staan aan de Delftsewallen. Het land daarachter was nog onbebouwd. Niet lang daarna zou hier de wijk Driemanspolder verrijzen. De boerderij 'Bijdorp' is enkele jaren geleden afgebroken.

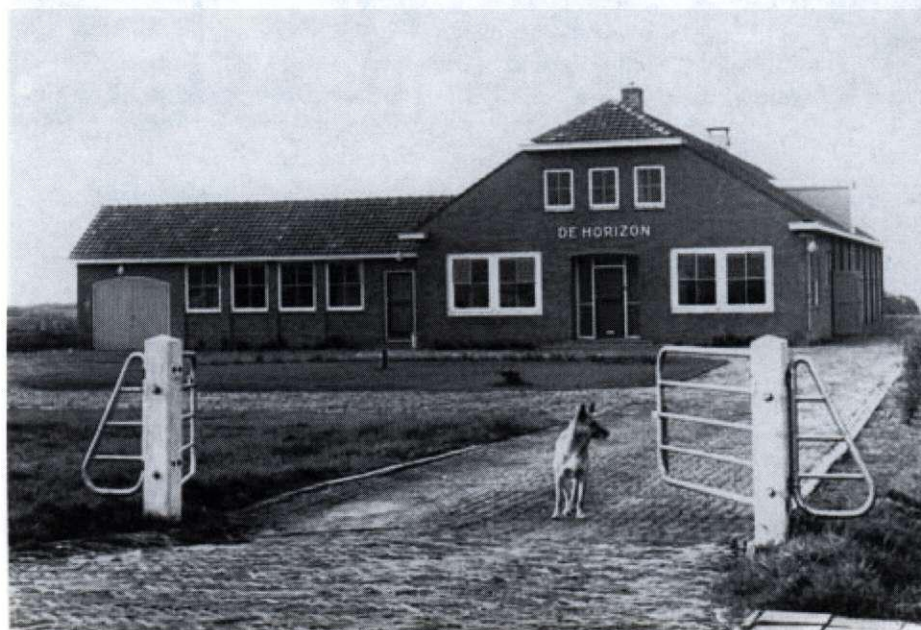
was aan de andere kant van Zoetermeer (Palenstein) bezig — maar toch, je wist dat het kwam. Later zag je die flats op je af komen. Dat breekt je op in je bedrijfsvoering. Ze zitten nu met een park c.q. sportcomplex hier twee boerderijen vandaan. 't Is niet meer voor lang. En dat laatste is een gevoel dat als een rode draad door ons huwelijk loopt: “Hoe lang nog”. Je doet weinig aan je huis. Vernieuwingen? Ach, je denkt, “laten we nog maar even wachten”. Je probeert er niet te veel aan te denken en toch speelt die onzekerheid je parten”.

Flevopolder

“Nu zijn we dan eindelijk een serieuze gegadigde voor de zuidelijke Flevopolder. Het vorige jaar hadden we al wat hoop, maar nu hier de boel verkocht is, maken we pas

Noodslachter Cor Westgeest reed in de jaren 1930 met 'nuchtere kalveren' in zijn bakfiets naar veearts Moerkercken van der Meulen om ze te laten keuren.

Het voormalige KI-station (kunstmatige inseminatie) 'De Horizon' aan de Stationsstraat in 1971.

De boerderij van de familie Van der Marel aan de Voorweg 155 is in 1954 herbouwd na een grote brand. Door de rieten daken en de nabij gelegen hooibergen ging menig boerderij in vlammen op.

Meer weten?

Website bezoeken?

Zoetermeer verkennen?

Het Historisch Genootschap Oud Soetermeer ondersteunen?

Over het Zoetermeers Cultuur-Historische Erfgoed hebben de afdeling Monumentenzorg van de gemeente en het Historisch Genootschap Oud Soetermeer (HGOS) diverse publicaties gemaakt. Vele zijn nog verkrijgbaar in diverse boekhandels, in het Stadmuseum, op woensdagmiddag aan de Dorpsstraat 7—boven en via de website www.oudsoetermeer.nl. Aanrader is "De Geschiedenis op Straat", boek of CD-ROM met beschrijvingen van mooie plekjes en fiets- en wandelroutes. Daarnaast zijn er nog vele andere zeer bescheiden geprijsde boe-

ken beschikbaar.

Steun het behoud van het Zoetermeerse erfgoed, bevorder het onderzoek naar de wortels van het groot geworden dorp en wordt net als 1200 anderen voor slechts 12,50 euro lid van het historisch genootschap, via een brief naar:

*HGOS,
Dorpsstraat 7,
2712 AB Zoetermeer*

of via de website

www.oudsoetermeer.nl

Elk nieuw lid ontvangt bovendien een welkomstgeschenk, kan gratis naar activiteiten en vindt regelmatig het tijdschrift 't Seghen Waert op de deurmat.

Dreigend steken de balkons af tegen de boerderij aan de Zegwaartseweg. We schrijven het jaar 1973. Het land achter de boerderijen maakt plaats voor de oprukkende stad.

Wat is een boerderij zonder land? Het monumentale pand aan de Vlamingstraat 77 staat er in 1972 wat verloren bij met op de achtergrond staan de flats van de Van Leeuwenhoeklaan. Geen vergezichten over het polderland. Geen koeien in de wei. De oprukkende flats zorgden in de boerengezinnen voor de nodige spanning.

